

ZPRÁVY KVM

(ZPRÁVY SLUKO) Olomouc

VYDÁVÁ

KRAJSKÉ VLASTIVĚDNÉ MUSEUM V OLOMOUCI

Srpen 1956

Číslo 63

Vladimír Jochman

Zesílit ideologickou práci v musejnictví

(K ideologickým základům expozice vlastivědného musea. I.¹⁾)

Veliké úkoly, před nimiž stojí naše musejnictví a které rozsahem i dosahem není možno srovnat s žádnými úkoly v minulosti (snad kromě období samotného vytváření museí jako součásti nadstavby dorůstajícího kapitalismu v druhé polovině minulého století — respektive, u Národního musea, již dříve) zcela nesporně vyžadují vážného theoretického rozpracování všech otázek, které s přebudováním našeho musejnictví souvisí. I ve srovnání s uvedeným obdobím jsou však dnešní úkoly obtížnější jak požadavkem podstatně rychlejšího tempa plnění tak svou šíří, což přirozeně vyplývá z podstatně zvýšené role nadstavby jako integrální součásti budování socialismu. Srovnání s obcím vytváření našich museí není vzato náhodně. Je třeba, abychom si uvědomili, že v současné etapě našeho musejnictví nejde jen o dílčí, byť sebe významnější problémy musejní práce, nýbrž že tu probíhá na jednom dílčím úseku sám proces kulturní revoluce jako jedné ze tří základních součástí socialistické revoluce, proces přeměny museí jako složky buržoasní nadstavby ve složku nadstavby socialistické.

Z takto formulované otázky nám vyplyne jasně velikost a hloubka tohoto úkolu. Zde přirozeně nemůže jít jenom o nějaké vnější změny, o formální výměnu tabulek na musejních vratech, nýbrž o změnu samé podstaty musea jako instituce, o přeformování celého jeho obsahu. Víme z historického materialismu, že velmi mnohé kategorie a instituce přecházejí z jednoho společenského řádu do druhého, při čemž ovšem zůstává jejich forma, která se naplňuje podstatně novým obsahem, takže tu fakticky vzniká kategorie nebo instituce zcela nová. Obtížnost přechodu se pak stupňuje tím, že shodnost formy, která někdy přechází v pouhou shodu názvu, svádí velmi často i k přenášení obsahu. To platí nejen pro kategorie a instituce ekonomické (zákon hodnoty, obchod, mzda), nýbrž i pro kategorie a instituce z oblastí nadstavby (stát, zákonnost, úřad) i pro kategorie a instituce společenského vědomí jako součásti nadstavby (svoboda, mravnost a j.). A sem přirozeně patří také museum jako nadstavbová instituce. Ze starého společenského řádu přebíráme museum jako formu, kterou však musíme naplnit zcela novým obsahem, odpovídajícím novému společenskému řádu a jeho potřebám.²

¹⁾ Článek je úvodem rozsáhlejší stati, věnované ideologickým problémům expozice vlastivědného musea. Dále pojedná o obecných problémech musejní expozice a blíže si všimne některých ideologických otázek expozice oddělení přírody. Některým ideologickým problémům oddělení historie a výstavby socialismu budou věnovány pak další části.

²⁾ Odtud můžeme na př. vysvětlit, proč jsme při budování krajského musea v Olomouci zrušili i sám název „museum“, abychom takto i navenek vyjádřili jeho nový obsah (takto jsme to výslovně formulovali přímo v důvodové zprávě pro radu KNV). Šlo tu

Tento nový obsah socialistického musea, které nám musí být v celé naší práci cílem, není tu ovšem dán hotový, ten je nutno teprve vytvořit. A jeho vytváření není možno ponechat živelnému vývoji. Tak jako ve všech složkách a úsecích historického vývoje k socialismu i zde je třeba uvědomělého řízení a vytváření tohoto procesu. A to není nic jiného než na jedné straně skutečně plánovitě, vědecky podložené řízení musejní práce a na druhé straně, dokonce jako naprosto nezbytný předpoklad tohoto řízení, hluboké, dobře ideologicky fundované theoretické rozpracovávání všech otázek musejní práce. Odtud potom jasně vysvítá přímo klíčový význam musejní teorie v současné etapě přestavby našeho musejnictví.

Stav naší musejní teorie však zatím, bohužel, ani zdaleka neodpovídá této potřebě. Několik málo museologických publikací, které u nás vyšly po válce, se většinou nedostává nad úroveň praktických metodických příruček, registrujících bez hlubšího theoretického zdůvodnění zkušenosti a fakta, nebo patří vlastně do minulé etapy vývoje našeho musejnictví a vycházejí takto opožděně. Neexistují tu také ani menší studie časopisecké (nebo se objevují jen zcela sporadicky), což přirozeně souvisí i s tím, že naše musejnictví nemělo a stále nemá orgánu, který by tyto statě mohl otiskovat. Že jsme byli (a stále ještě jsme!) v minulých letech odtrženi od musejního dění ve světě, to souvisí přirozeně s celou kulturně-politickou situací tohoto období. Závažnější ovšem je, že jsme takto nebyli izolováni jen od Západu, že i naše spojení s lidově demokratickými zeměmi a se Sovětským svazem přes slovy zdůrazňované nejužší sepjetí zůstávalo v praxi velmi slabé. Na tom ovšem už nemá vlnu jenom celková situace, nýbrž hodně i musejní pracovníci sami, kteří vcelku ani zdaleka nevyužívali možností, které pro seznámení se sovětským musejnictvím byly a jsou. A i pokud se překlady závažných sovětských materiálů do muzeí dostaly, nesplnily většinou svůj účel pro nedostatek zájmu musejních pracovníků a proto, že tu chybělo theoreticky podložené jejich zhodnocení s hlediska našich poměrů. Značně lepší poměry jsou ve všech uvedených směrech na Slovensku, ani tam ovšem není možno být se stavem musejní teorie zcela spokojen.

Z tohoto stavu naší musejní práce si potom můžeme snadno vysvětlit theoretickou sterilitu musejních sjezdů včetně letošního sjezdu v Opavě. Pokud jsme od opavského sjezdu očekávali, že přinese něco nového v theoretickém rozpracování otázek musejní expozice, nutně jsme museli být zklamáni. Jak sjezd sám, tak expedice opavského musea — která ovšem v řadě směrů zůstane pro všechna naše musea ještě dlouho nedostižným vzorem — která měla sloužit za podklad pro sjezdové jednání, jsou právě typickým příkladem theoretické výše (nebo spíš »níže«) našeho musejnictví. S tribuny sjezdu nezazněl ani jeden hlas, rozebírající na vážné theoretické bási problémy našeho musejnictví (abych byl přesný, jeden takový hlas v Opavě přece byl: byl to diskusní příspěvek soudružky z Německé demokratické republiky). Sjezdové referáty pracovníků Slezského musea, hovořící o přípravě expozic, byly přímo zarážející ani ne v tom, jak řeší jednotlivé problémy, ale daleko více v tom smyslu, že většinou problémy vůbec nevidí. Typické na nich je, že mluvily většinou pouze o otázkách technických. S výjimkou soudr. Tesaře (s jehož pojetím ovšem není možno souhlasit) žádný z nich nemluvil o ideologických problémech musejní expozice. A přece právě zde je jádro problému. Technicko-metodické problémy musejní expozice jsou sice nesporně velmi závažné, nelze je však řešit odtrženě od zásadních otázek ideových. Nový obsah socialistického musea je přece dán především novou ideovou náplní, z níž teprve vyrůstá nová forma. Technické a metodické stránky expozice nelze úspěšně řešit, nemáme-li jasno v základních ideologických otázkách. To je, myslím, nejdůležitější poučení opavského sjezdu.

V čem jsou kořeny této theoretické slabosti našeho musejnictví? Je tu jistě řada objektivních důvodů, rozhodující však podle mého názoru jsou důvody subjektivní. Jak vypadá kádrové složení našeho musejnictví? Větší část musejních pracovníků (umístěných hlavně

přirozeně o theoretickou chybu, o nepochopení dialektiky vztahu formy a obsahu a proto považují za správné, že jsme se k názvu „museum“ vrátili. Zajímavé při tom také je, že v chápání této nutnosti podstatné změny obsahu nové instituce se zcela shodovali všichni pracovníci, kteří s tím přišli do styku, i když se v pojetí tohoto nového obsahu později naprosto diametrálně rozházeli.

v »klasických« typech našich muzeí, v muzeích okresních na jedné straně a muzeích »státních« na straně druhé) jsou dlouholetí pracovníci s velkou praxí a bohatými zkušenostmi. Těmito svými zkušenostmi tkví přirozeně v minulé etapě vývoje našeho muzejnictví. Je dáno už samou povahou muzejní práce ve starším pojetí, že podporuje sklon ke konservatismu, a je dáno tím, že musea — ať oprávněně nebo neoprávněně — byla ponechávána zatím na jakési periférii našeho nového života, že nové myšlenkové proudy do nich pronikaly pomaleji a obtížněji než do jiných úseků. U muzejních pracovníků vyššího druhu — pracovníků státních muzeí — k tomu navíc přistupuje další moment: jsou to většinou vyspělí vědečtí pracovníci, mnozí z nich patří k naší nejvyšší vědecké elitě, dosavadní způsob jejich práce je však přivedl k tomu, že se cítí daleko více odbornými vědeckými pracovníky než pracovníky muzejními a obecné museologické problémy jsou jim celkem cizí, nevidí jejich důležitost, odvádějí je dokonce od jejich vlastní vědecké práce. To vše vede k tomu, že převážná většina tohoto kádrového jádra našeho muzejnictví má vcelku záporný poměr k muzejní teorii a zvláště k otázkám ideologickým. Při nejmenším považují muzejní teorii za zbytečnou, za prázdnou hru se slovy, za plané theoretisování (nezapomínejme, že na př. v přípravě muzejní expozice byla do nedávna naprosto převládající metoda improvisace). K některým z nich se nám navíc zatím nepodařilo dostat se dosti blízko s některými součástmi socialistické ideologie (nadekretovat to v oblasti světového názoru přirozeně nešlo a na soustavnou ideologickou práci jsme ovšem neměli čas). Není proto divu, že od nich potom nemůžeme očekávat theoretickou museologickou práci v socialistickém duchu. A tak bychom mohli spočítat snad na prstech jedné ruky (a bojím se, že by nám ještě cosi zůstalo) ty z těchto starých zkušených muzejních pracovníků, u nichž tomu bylo s rozpracováváním muzejní teorie jinak (na prvním místě samozřejmě s. dr Tuček, v tomto směru daleko před všemi ostatními, jemu se blíží s. akademik-korespondent dr Prantl, pak ještě s. dr Denkstein — a ať mi ostatní prominou, skutečně nevím, koho dále jmenovat). Ostatní desítky zkušených muzejních pracovníků mlčí, k velké škodě našeho muzejnictví samczřejmě. Zbytek našich muzejních pracovníků — to jsou noví, mladí pracovníci, kteří přišli do muzejnictví v průběhu posledních několika let (pět let, to je mezi nimi už dlouhá doba), soustředění z větší části v nově vznikajících krajských muzeích, v poslední době místy přicházející i do muzeí okresních. Tito mladí pracovníci jsou v situaci málo záviděníhodné: skočili do toho po hlavě, právě před nimi v daleko větší míře než v muzeích ústředních stojí naléhavé úkoly přebudování nebo ze základu vybudování muzejních expozic. Nemají bohužel čas nejdřív se několik let učit a jaká už situace je, není ani u koho. A protože své úkoly musí začít plnit už dnes a nemohou čekat, až se z praxe něčemu důkladně naučí, pocítují silně potřebu poučit se theoreticky. Nemají-li kde, jsou nuceni sami začít problémy, před nimiž stojí, theoreticky rozpracovávat. Chybí jim zkušenosti, dcpouštějí se přirozeně omylů, ale to není, myslím žádné neštěstí, kdo nic nedělá, neudělá chyby. Skutečností zatím je, že značná část toho mála, co bychom mohli nazvat novou muzejní teorií, pochází od těchto mladých pracovníků. Mají ovšem — vedle nedostatku zkušeností — řadu dalších problémů: není, kde publikovat, i mezi nimi jsou zásadní ideové nejasnosti, úkoly se hrnou tak rychle, že není ani čas je theoreticky promýšlet. Rozhodně však nelze přiznat za oprávněný pohrdavý, snižující tón, kterým někteří se starých, zkušených pracovníků, kteří našemu muzejnictví sami tolik dluží, o jejich theoretických pokusech někdy mluví.

Taková je, bohužel, situace theoretické práce v našem muzejnictví. Velmi slabá vůbec a prakticky žádná, pokud jde o zásadní ideologické otázky práce. Myslím, že zvláště dnes, po XX. sjezdu KSSS, uprostřed nového ideového proudění, které prochází všemi úseky našeho života, nemůžeme být s tímto stavem spokojeni. I v muzejnictví si musíme uvědomit, v čem vlastně je význam XX. sjezdu KSSS: že ostrá kritika chyb má za úkol nikoli oslabit, ale posílit socialistický tábor, rozhodně nemá znamenat návrat zpět, ale podstatně rychlejší cestu vpřed, není příznakem slabosti, ale síly socialismu. Odstranění nesprávných metod práce se neděje proto, aby se vyklidilo pole nepříteli. My, pracovníci na ideologické frontě, musíme zvláště pochopit, že linie XX. sjezdu neznamená zeslabení, ale naopak podstatné posílení socialistické ideologie, podstatné přenesení váhy, ve shodě s novými historickými podmínkami, právě na ideologickou frontu. To se týká všech úseků

ideologické práce, tedy přirozeně i muzeí. Ideologické úkoly, které před muzeí stojí, jsou po sjezdu daleko větší a závažnější než tomu bylo dřív — to je první a základní poučení, která si ze sjezdu musíme odnést.

Nejen těchto vnějších úkolů se ovšem sjezd dotýká. Musí se významně projevit v celé vnitřní práci muzeí. Své rozšířené úkoly nebudou moci musea splnit dosavadními metodami. Jsou to vesměs úkoly ideologické, vyžadují tedy taky ideologické přípravy podstatně intensivnější, než jak jsme na to byli zvyklí dosud. A s tohoto hlediska je právě opavský sjezd a celá situace našeho musejnictví velmi závažná: v Opavě se nijak neprojevilo, že se musejní sjezd koná uprostřed ideového kvasu, necelý měsíc po celostátní konferenci KSČ. To, čeho jsme byli dosud svědky, znamená nikoli konec, ale začátek velkých změn, jejichž dosah si zvláště v ideologické sféře zatím jenom těžko dovedeme představit. Také musea musí přirozeně vykročit po této nové cestě. A k tomu byla Opava špatným odrazovým můstkem.

Důraz na ideologickou stránku třídního boje, který XX. sjezd KSSS i celostátní konference KSČ s takovou rozhodností položily, znamená ovšem nejenom potřebu a nutnost zabývat se daleko více než dosud otázkami ideologickými. I v musejnictví je třeba velmi pečlivě dbát na to, aby se pod rouškou idejí XX. sjezdu neobjevily nesprávné, protistranické, protisocialistické, naší ideologii cizí prvky. Zde dvojnásob, právě vzhledem k nedostižné pevné situaci, která, jak jsem ukázal výše, v musejnictví je, platí, že svoboda kritiky, odstranění nesprávných metod i v ideologické práci, skoncování se všemi administrativními zásahy do ní, neznamená ideové odzbrojení, oportunismus, liberalistický postoj k falešným názorům. Naopak, se zárukou naprosté svobody názoru a projevu, jistoty, že odchýlný názor nebude mít za následek administrativní zásah, je tu třeba daleko ostřejšího názorového boje se všemi nesprávnými, vědeckému světovému názoru cizími idejemi. XX. sjezd neříká nebojovat, nýbrž nebojovat nesprávnými, administrativními prostředky, zůstat na platformě ideologického boje. Proti nesprávným ideám postavit ideje správné a neadministrativní zákrok. To je třeba jasně říci na obě strany: i těm, kdo by se chtěli osmělit nesprávně chápanými závěry XX. sjezdu a vést práci ideologicky nazpátek, i těm, kdo stojí pevně na půdě socialismu, kteří by se však snad báli proti nesprávným názorům vystoupit, aby nezakřikli kritiku. Zvláště velký úkol v této otázce mají komunisté — to platí pro musejní práci právě tak, jako pro všechny ostatní úseky.

Ještě jedné otázky je třeba si v souvislosti s nedostatky ideologické práce v musejnictví a se situací po XX. sjezdu KSSS všimnout. Je to otázka rozšiřování a uplatňování sovětských zkušeností. Setkávali jsme se a po XX. sjezdu se setkáváme ještě častěji s nesprávným postojem v této věci. Značná část musejních pracovníků nemá k sovětským zkušenostem dobrý poměr. V jednání ÚV strany, který odsoudil nesprávné, mechanické přebírání sovětských zkušeností, vidí potvrzení svého odmítavého stanoviska. To je ovšem nesprávné. ÚV neodsoudil přebírání sovětských zkušeností vůbec, nýbrž právě jejich mechanické přebírání. A to je podstatný rozdíl. Sovětský svaz jako první socialistická země světa zůstává a zůstane naším vzorem, od něhož se budeme mnoho učit. Je to přirozené: budují tam socialismus o třicet let déle, mají v tom tedy nesporně více zkušeností než my. To platí i v musejnictví. Na cestě k novému obsahu pojmu museum, k socialistickému museum, udělali jistě v SSSR větší kus cesty než my. A poučit se z této průkopnické cesty, v tom není nic nesprávného nebo dokonce ponižujícího. Přirozeně, že tu jsou zvláštnosti, dané předchozím vývojem, že v řadě směrů jsme dál než sovětská musea, že nelze přebírat všechno, že je třeba učit se tvůrčím způsobem. V jednom a zásadním směru se však můžeme od sovětských muzeí bez obav učit v plném rozsahu: to jsou právě ideologické otázky, formování ideologického základu nového socialistického musea. A že právě zde je nejobecnější a nejzásadnější problém našeho musejnictví, to jsem se pokusil ukázat výše. Abychom k tomuto cíli pokročili rychleji než dosud, k tomu je třeba nikoli zeslabit přejímání sovětských zkušeností, nýbrž právě naopak, učit se od sovětských muzeí podstatně více než dosud. Nebezpečí tu není v tom, že bychom přebírali mnoho, nýbrž naopak v tom, že přebíráme nezdůvodnitelně málo. Zase se vraťme k Opavě: vznikly nedostatky expozice

i celého sjezdu z přehnané aplikace sovětských zkušeností nebo právě naopak? Tady je myslím odpověď zcela jednoznačná. Nesprávné názory na tuto otázku nelze kvalifikovat jinak než jako projev ideologické nebo i politické neujasněnosti. A je úkolem ideologické práce v muzejnictví s těmito náladami skoncovat. Intenzivní, ovšem skutečně tvůrčí aplikace sovětských zkušeností nám umožní podstatně rychleji překonat ideologickou a obecně theoretickou stagnaci našeho muzejnictví.

Ze staré olomoucké musejní návštěvní knihy

Jak důležitou roli hrálo museum někdejšího Vlasteneckého musejního spolku v Olomouci v kulturním životě moravském, zejména v posledních desetiletích minulého století, o tom svědčí nejen půlstoletka obsáhlých ročníků jeho pěkného vlastivědného, stále hledaného časopisu, ale i dosud nikde neoceněné horoucí vlastenecké působení instalovaných sbírek na nejširší vrstvy vděčného návštěvnictva, jak je dokládají — aspoň poněkud — a v podstatě jen fragmentárně staré návštěvní musejní knihy, patřící dnes již jen archivu a historii. Od založení musea jich bylo vyplněno celkem

8 svazků: I. 1884—1889, II. 1890—1893, III. 1894—1898, IV. 1898—1914, V. 1914—1927, VI. 1927—1938, VII. 1938—1942, VIII. vedená od 16. VIII. 1942 do 26. XI. 1949. Je vskutku velká škoda, že museum nevedlo přesné sumární roční návštěvní statistiky, jakými se z tehdejší doby nemůže konečně pochlubit žádné naše současné museum, ale tyto omšelé pa-

píry poskytují nám dnes aspoň přehled nejvýznamnějších musejních olomouckých návštěv.¹⁾ Ukazují, kolik odborných pracovníků vyhledávalo naše Vlastenecké museum takřka od jeho založení, aby zde čerpali materiál ke svým pracím a získali informace. Upozorňuji zde proto aspoň zběžně chronologicky podle jednotlivých oborů, kteří odborníci nejen potili staré síně olomouckého musea svými návštěvami, ale kteří zde hleděli v přední řadě použití jejich pokladů pro svá poučení.

Je celkem samozřejmé, sledujeme-li tendenci historického vývoje olomouckého musea, že nejčetnějšími a nejvděčnějšími odborníky byli v přední řadě starožitníci — archeologové a prehistorikové. Tak r. 1886 navštívil zdejší sbírky I. L. Pič, který zde byl opětovně 1903 spolu s I. L. Červinkou, r. 1887 Aurel Török v doprovodu Wanklově, 1888 v době své předmostské návštěvy kodaňský Japetus Steenstrup s chotí Marií, 1887 L. Niederle, který navštívil naše sbírky (znovu r. 1893 a posledně 1929 s přáním „mnoha zdaru museu“, 1893 Paul Reinecke a Josef Szombathy, 1895 Erazim Majewski z Varšavy, r. 1896 opět Paul Reinecke, 1897 M. Much, 1904 H. Seger, 1905 G. Thilenius (opětovně 1928), 1909 opět H. Seger s K. Buchtelou, Fr. Černým a L. I. Červinkou, 1910 J. Matiegka, (který nikdy neopomenul ve svých přednáškách zdůraznit bohatství našich sbírek a upozornit na jeho ušlechtilé poslání), 1912 Ernst Reisinger z Mnichova, 1915 Jos. Żurowski (tehdy studující — voják, znovu 1927), 1924 Max Begouen a D. Garrod, 1924 E. Čikalenko, 1927 Fr. Birkner, Fr. Tompa, F. Schuster a G. Childe, 1929 Vl. Fewkes a Rob.

¹⁾ Olomouckými návštěvami vůbec se zabýval R. Fischer. Vzácné návštěvy v Olomouci (1934).

Ehrich, 1935 B. Hrozný, 1940 Schroller, L. Zotz, M. Jahn a K. Wilfonseder, 1943 V. Ščerbakivski, 1944 Gustav Rieck. Při tom je samozřejmé, že domácí badatelé byli téměř každoročními návštěvníky, tak zde nacházíme podpisy J. Kniese („národní učitel“) spolu často s V. Čapkem, 1893 Bř. Jelínek, 1896 P. Papáček na cestě z Ruska, J. Hladík, K. J. Maška L. Domečka, 1917 Jos. Schráníl, 1906 byl zde návštěvou Moravský archeologický klub (I. L. Červinka Fr. Reichel, J. Palliardi, Fr. Černý, A. Procházka, M. Synek, K. Sychra) a j. domácí badatelé. R. 1912 se zde zapsal J. Böhm jako žák I. a třídy.

Překvapuje, jak poměrně málo národopisců se zastavilo v našich sbírkách. Byl to roku 1901 Fr. Bartoš, který se zapsal jako „výměnkář z Mladcovy“, 1899 Augusta Šebestová, 1886 Pavel Socháň a 1913 a 1942 Vilém Pražák.

I historikové neopomenuli pochváliti naše museum. Byl to r. 1887 V. Brandl a téhož roku Jos. Alex. Helfert, 1893 A. Rezek, 1908 J. Kapras, dvakrát r. 1924 V. Chaloupecký, 1927 Václav Novotný. K nim řadí se historikové umění K. Chytil, r. 1942 V. V. Štech, a r. 1947 V. Richter. Pochopitelně, že numismatikové často vyhledávali naše museum. Tak 1889 F. Kupido, třikrát Josef Smolík (1886 a 1896), Ed. Fiala 1896 a dvakrát po druhé světové válce Dr J. Wolny, „ministrský rada a president rakouské numismatické spol., Vídeň“, rodilý Olomučan.

Z návštěv vynikajících slavistů nutno na prvním místě zaznamenati návštěvu Vatroslava Jagiće 9. VI. 1889, J. J. Mikoly 30. I. 1927 a Jos. Perwolfa, který navštívil sbírky 1885 s Fr. L. Riegrem a Ad. Paterou. Z jiných filologů nutno se zmíniti o návštěvě Jankové (1912) a J. U. Jarníkové (1900). Zajímavé, že z literárních historiků možno zaznamenati jediné návštěvu J. V. Nováka (1887). R. 1886 navštívil museum Josef Durdík a z dalších filosofů r. 1912 prostějovský rodák a freiburský zakladatel fenomenologie Edm. Husserl.

Stejně zajímavé jsou některé návštěvy našich přírodopisců. Tak r. 1884 J. N. Woldrich, 1892 A. Makowsky a téhož roku Fr. Toulá (při příležitosti návštěvy předmostské), 1904 J. V. Želízko, 1905 A. Rzehak, 1909 Č. Zahálka, z pozdějších návštěv zasluhuje zmínky R. Kettner, B. Bouček. Sem připojuji i návštěvu speleologa Ericha Mládka z r. 1885 a Fr. Havránka z Važce 1937 a 1947. Poměrně málo bylo zoologů (Jos. Čadek zde pracoval 1923 o osteologii koňů, 1912 ornitholog Musilek, o V. Čapkovi jsem se zmínil), stejně tak jako botaniků, z kterých vyhledali museum Lad. Čelakovský 1887 (s Luisou Čelakovskou, kdežto Marie Čelakovská zde byla již r. 1884) a V. Spitzner (1887). Není pochyby o tom, že všechny tyto návštěvy oplodnily vědecké práce těchto autorů.

Z beletristů nutno zaznamenati chronologicky návštěvu Fr. Táborského (1884), V. Kosmáka (1884), K. M. Čapka-Choda (1885), Ladislava Quise (1887), Jana Liera (1891), K. Dostála-Lutinova (1910), Jaromíra Johna-Markalouse (1926) a konečně M. Tilschové-Úlehlové (1946). Poměrně neobyčejně hojně vyhledávali a neopomenuli navštívit museum malíři. Byl to V. Zelený (1885), 11. II. 1888 Mikuláš Aleš, který by arcí nebyl Alšem, kdyby nestvrdil svoji návštěvu v museu charakteristickou kresbičkou (reprodukovanou v zalomení v poloviční velikosti),¹⁾ Karel Pavlík (1888), Jos. Ladislav Šichan (1892), H. Schwaiger navštívil naše museum dvakrát, 1894 a 1900 (s chotí), Janko Köhler (1900), Zdenka Vorlová (1904), K. Švolinský (1927), Fr. Ondrušek (1927), Fr. Havráněk (1937), 1944 Josef Čapek, 1947 M. Fischerová-Kvěchová, z cizích malířů Hugo Charlemont (1893 a 1913) a vídeňský malíř Zehušic. Jak litujeme, že každý tento malíř nezvěčnil se zde nějakou charakteristickou kresbičkou, evokovanou poklady musejními! K těmto majstrům se připojuje i nevelká skupina sochařů: Vojtěch Hořina (1943) a Karel Otáhal (1946). Stejně významné jsou návštěvy hudebních skladatelů a muzikantů. Tak 21. IV. 1888 byl to Antonín Dvořák s Em. Chválou, 1888 Fr. Ondříček („c. k. koncertní virtuos“) a 1893 se zde zapsalo celé české kvarteto K. Hoffmann, Josef Suk, Oskar Nedbal a Otto Berger. Z poválečných návštěv nutno uvést podle zápisů jediné V. Hippmanna (1943). K této skupině možno připsati konečně i Fr. Ad. Schuberta (1893).

Z významných návštěv našich politiků zaznamenávají musejní knihy návštěvu Fr. L. Riegra 3. VII. 1885, kterého provázeli Jos. Perwolf, Milada Procházková a Adolf Pa-

¹⁾ K Alšově návštěvě v Olomouci srv. Fr. Tyrdoň v Čas. Mat. Mor. 71 (1952), 350—61.

tera; Rieger navštívil znovu museum 9. VI. 1889. 23. VIII. - 1887 navštívil museum Fr. Skopalík.

Z cestovatelů světových nepohrdli vlastivědným bohatstvím olomouckým zejména St. Vráz, který ještě r. 1921 se obdivoval s nadšením kustodu Kovářovi, Vlasta Vrázová byla zde již 1898 a 1925. R. 1936 navštívil museum O. Pertold, 1922 se zde podepsal jakýsi globetrotter.

Ještě dnes jsou milé návštěvy slovenské. Tak již r. 1884 se zde podepsal Samuel Tomášek (ač literárně Samo Tomášik), „jubilovaný pěvec znárodnělé písně Hej, Slované“, v doprovodu Svetozára Hurbana Vajanského a Josefa Holečka; Samo Daxner, velitel hasičů slovenských a P. Sochaň, „žiak maliarstva“ z Lipt. Sv. Mikuláše, navštívili museum r. 1886. R. 1889 byla zde výprava slovenských kněží a ještě 1903 dva kněží a učitel se zde zapsali jako „hosti z Uhorského Slovenska, všeci trojá z Burského Svätého Mikuláša, rodiska slavného básníku Jána Hollý“. 9. IX. 1906 zde provolává Andrej Kmeť „Slávu Vlasteneckému spolku v Olomouci“.

Ale i ostatní slovanské návštěvy starého musea jsou stejně milé. O tom, že Josef Perwolf byl zde společně s Riegreem jsem se již zmínil, stejně tak jako o Erazimu Majewském. R. 1888 byl zde lvovský rektor Kloss, 1899 polská výprava profesorů, 1898 je zde zapsána Druzyna polska goszaca v Olomúncu u braci Czechův! R. 1904 byl zde profesor Zdziechowski. R. 1914 začíná dlouhá řada polských návštěv, byl zde mezi nimi i Čech Václav Vančura, poštovní z Polska a o Jos. Žurovském jsem se již zmínil. (Stejně je zde 1915 a 1916 zapsána i řada návštěv italských). R. 1930 byl zde Rychard Dola, „direktor gymnasia v Oświecimi“. 1948 byla zde nedešifrovatelná návštěva polská. 1889 je zde podepsán Josip Meglič, duhovnik iz Kranjska. Ruských návštěv je zde neobyčejně mnoho. Tak na př. petrohradský profesor Alexander Sobolovskij, 1910 E. Wolter z bibliotéky Akademie nauk v Petrohradě, ruské návštěvy je zde možno stopovati od r. 1886, je zajímavé, že je zde hojně podpisů ruských zajatců i z doby první světové války, první ruské podpisy po druhé světové válce jsou z r. 1947. Dojímavé je jak nezapomínali olomouckého musea ani ruští předváleční Čechové, tak je zde podepsán Rastislav Mráček, městský stavitel z Oděsy a Anna Tomášková z Oděsy (1887), Karel Štěpánek, inspektor gymnasií z Rigy (1901) a Anna Syrovatková z Kvasilova na Volynsku (1912). Nejdokladnější jsou z těchto slovanských návštěv návštěvy lužické. Tak 1898 byl zde čtyřiačtyřicetiletý Arnošt Muka, podepsaný hrdě Lužicki Serb, duševní vůdce Lužičanů, a není pochyby, bylo-li otevřeno r. 1900 národopisné a historické museum Mačicy Serbskeje, že olomoucké návštěva měla i na budišínské museum jistě vliv. Dále jsou zde z Lužičanů, kteří navštívili museum 1909, podepsáni „Jakub Wjacławsk, stud. theologie z Hórkow w Łužicy, Miklas Just, bohoslov z Kukowa v Horn. Łužicy, Jurij Šolta, abiturient z Wostrowa w Łužicy. R. 1926 navštívil museum hornolužický filolog Michal Nawka, učitel v Radiboru v Saské Łužici.

Přirozeně, že při tomto výběru nebylo možno zaznamenávat všechny návštěvy domácích vlastivědných zájemců a nadšenců, ale z takových podpisů obzvláště milých je zde nutno uvést Slaměnikovu návštěvu r. 1885, společnou Bartošovu a Šťastného r. 1887 (překvapuje, že Rudolf Kašpar 1884 se podepsal „aus Holeschau“), zajímavý je podpis 5. I. 1925 „Jiří Viktor Figulus, poslední potomek J. A. Komenský“.

Samostatnou skupinu tvoří podpisy rodiny (zde nelze použít slova návštěvy) Wanklových. Jsou zde zaznamenáni manželé Bakešovi 1884, že Wankel prováděl Töröka jsem se již zmínil výše. Z r. 1892 je zde podpis Milady Havelkové a Elišky Wanklové, z 1899 Bakešové a El. Wanklové, z 1902 Josef Schusser a Milada, roz. Havelková, 1905 Madleny Wanklové, 1910 snad po první podepsán K. Absolon, 1911 podpisy Lucie Bakešové, Vlasty Havelkové a Madlenky Wanklové, 1928 Vlasta Havelková snad naposledy. D. Stránská je zde podepsána několikrát, 1923 a 1924, 1926 K. Absolon, který zde doprovázel, jak jsem se již zmínil, hraběte Bégouena a G. Garrod, 1943 je zde podepsán Ad. E. Vašek (po první jako suplující profesor 1906), který tehdy sbíral materiál k monografii wanklowské. R. 1907 za vedení Hrubanova jsou zde podepsáni „abiturienti českého gymnasia olomouckého z r. 1892 při oslavě svého jubilea jako vděční žáci a zakladatele olomouckého spolku prof. Jana Havelky“.

Je jisté, že tento přehled jmen je zajímavým historickým dokladem růstu musea a národního růstu Olomouce samotného, i když jinak současné dění politické nezanechalo v návštěvních knihách značnějších stop. R. 1919 po převratě jsou zde podepsáni jako první návštěvníci Fr. Žákavec a malíř Fr. Hoplíček. Nejpresnější zápisy pocházejí z protektorátní doby, kdy jsou zde manifestačně zapisována všechna zaměstnání jako student, žák, krejčí, mechanik, úředník atd. atd., aby bylo viděti kádr českých návštěvníků. Pochopitelně, že z protektorátní doby pochází i řada německých podpisů, tak jsou zde zapsáni Soldaten des Führers, r. 1944 velká řada německých studentek, mezi něž někdo vepsal „kozí ulička u kravské tlamy“. Vedle německých žáků se vždy zřetelně podpisovali čeští žáci a studenti krasopisně s uvedením charakteru. Jsou zde i „návštěvy českých učitelů a učitelek“. Poslední podpis před uzavřením musea pochází z 30. VIII. 1944; museum bylo uzavřeno 2. IX. 1944, otevřeno pak 6. IV. 1946 (první Zdeněk Hořínek, úředník z Olomouce) a 5. V. 1946 navštívil museum po prvé kulturní referent St. Křupka. Kupodivu, že po převratě nejsou zde ruské podpisy, které byly tak hojné z doby předválečné, ale jsou zde podpisy francouzské, holandské a anglické. Ke kuriozitám patří čínský zápis z r. 1926.

Největší procento návštěv v olomouckých knihách zaujímají však školní návštěvy ústavů nejrozličnějších typů (mnohdy navštěvovaly museum i výroční abiturientské sešlosti), dále různé spolky tělocvičné, odborné kursy (na př. i hospodyňské, kuchařské), zmínky zasluhují, že sem přicházeli hromadně i biřmovanci a dokonce i poutníci. Často zde nacházíme označení rolníků, řemeslníků, již 1887 zde byl „slovanský dělnický spolek při hromadné návštěvě své“, znovu 1903 zde byla návštěva slovanského dělnického spolku z Chválkovic a 1909 všeobecné sdružení křesťanského dělnictva. Mnozí tito jednotliví návštěvníci neubránili se patetickým zvoláním, jak zapsal na př. 1887 Jan Štech, podnikatel voroplavby ve Vamberku v Čechách se svými dcerami a syny, stejně jako Václav Středa 1899 zvolal „Zkvétej ku cti a chvále národu českému!“ Dokonce r. 1886 musel Bedřich Schönborn, „místodržitel na Moravě“, mpsati, že se „opětne a to s velkou radostí přesvědčil o skvělém pokroku vlasteneckého podniknutí.“

Již tento stručný přehled aspoň některých návštěv olomouckého musea za dobu 70 let jeho trvání ukazuje, kolik zájemců přišlo načerpati duševní síly do starého musea. Byla to vskutku škola pro všechny. jSk.

Nález náhrobníku olomouckého měšťana Jana Weigla

(Předběžná zpráva.)

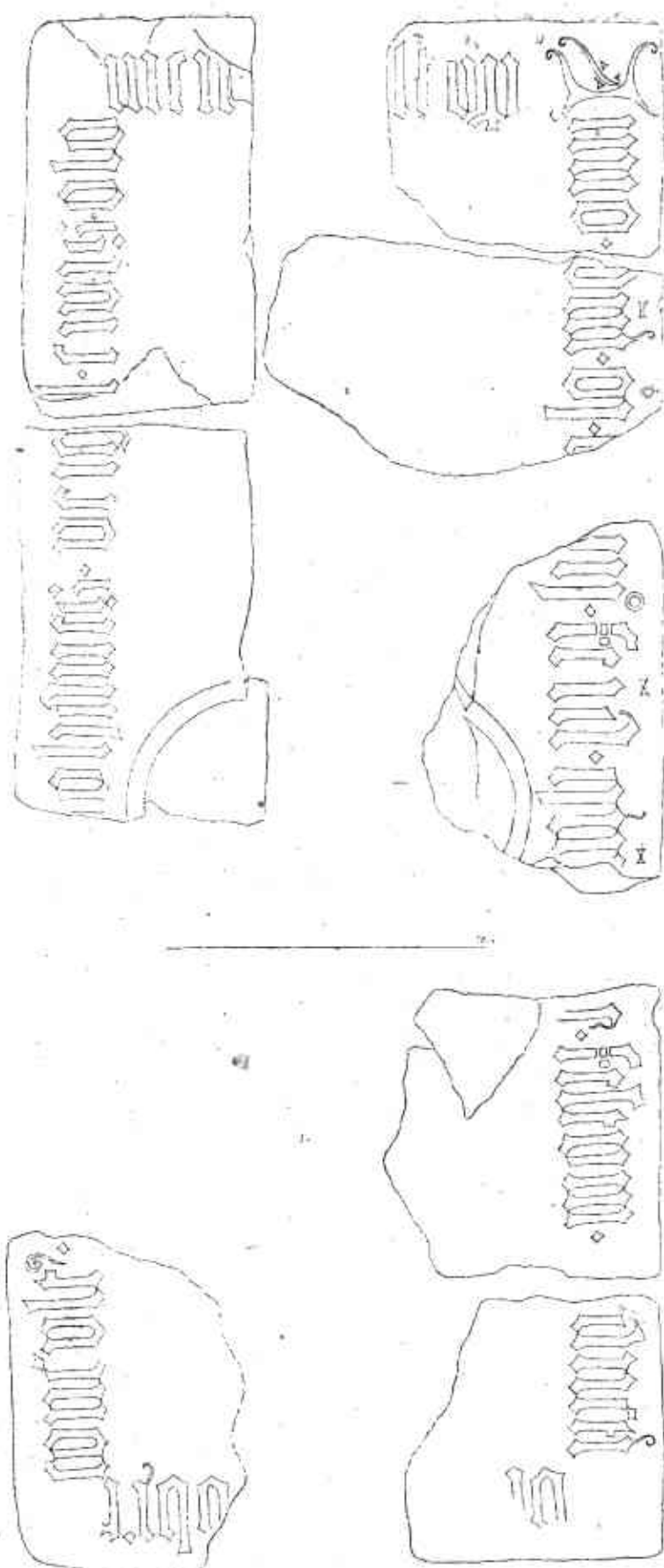
Bourání domů č. 4 a 6 (konskr. čísla 60 a 61) v Mariánské ulici v Olomouci, prováděné v květnu a červnu 1956, přineslo řadu dalších dokladů k středověké historii města. Vedle množství keramického materiálu různého stáří (zvl. na dně zasypané šachty při domě č. 4 v hloubce 4,5 m), byly pod oběma objekty objeveny dřevěné základové piloty dřívějších staveb a ze základů příční zdi domu č. 6 byly získány iz hloubky 3 m zlomky gotických náhrobních kamenů¹⁾ a architektury.

Zlomky náhrobníků pocházejí pravděpodobně ze dvou exemplářů, z nichž jeden se podařilo z velké části rekonstruovat. Jde o masivní pískovcovou desku rozměrů přibližně 100×230×20 cm s velmi nepravidelně opracovanou zadní plochou, lemovanou nápisem: *Anno dni M^o C.... III° feia gin... festum, ancti /.... obit/ consult.... ohanes veig. l civis olo/men... l^ot op^o.* (Podrobnosti viz na vyobrazení.) Jedinou ozdobou náhrobníku podle náznaků na zlomcích byla čtyřlístová prohlubenina uprostřed.

Jméno osoby uvedené na náhrobníku je nepochybně totožné s olomouckým měšťanem Janem Weiglem, který se uvádí po prvé 4. prosince 1411 v souvislosti s funkcí městského radního.²⁾ Týž Jan Weigl odkázal 28. listopadu 1429, jak potvrzují dva souhlasné zá-

¹⁾ Na existenci nálezů upozornili Krajské vlastivědné museum v Olomouci vedoucí stavby Antonín Sedlář a Antonín Šín, obchodník n. o. Při rekonstrukci náhrobního kamene spolupracovali J. Bistřícký, prof. V. Nešpor a dr. P. Zaoral.

²⁾ Okresní a městský archiv Olomouc, rkp. 166, f. 15b.

Náhrobní kámen Jana Weigla.
Kreslí V. Burian.

znamy kodexu Václava z Jihlavy³⁾ a rukopisu 164 městského archivu⁴⁾, svůj statek pro případ úmrtí manželce Markétě. Ke splnění předpokladu odkazu však nedošlo, r. 1436 je Jan Weigl uváděn mezi spolurukojmími při závazku Mikuláše Fenixe,⁵⁾ který slíbil zaplatiti 100 hř. gr. jeptišce Kláře, dceři Pavla Czotla. Ještě r. 1455 byl Weigl členem rady,⁶⁾ ale 14. května 1457 učinil poslední pořízení⁷⁾ v přítomnosti Jana Selického, Konráda Falknauera, sladovníka Kristina a městského písaře Jana, ve kterém odkázal své jmění opět manželce Markétě, zeti Řehoři Molerovi a dceři Anně, založil několik kostelních nadací, kostelu sv. Bernarda odkázal bibli, liber viaticus na pergameně do Opatovic, svazky Scholastica historia a pasionál k sv. Michalu.

Datum tohoto druhého Weiglova pořízení pomáhá v určení datování náhrobníku. Poslední tři znaky v letoopočetové části náhrobníku by mohly býti třemi jednotkami z číslice VIII, případně fragmentem číslice V a dvojkou čísla VII. Zápis Václava z Jihlavy umožňuje tak nejpravděpodobnější datování náhrobníku k r. 1457. Řada uvedených archivních zpráv dokazuje souhlasně Weiglovo členství v olomoucké městské radě, na náhrobníku uvedené charakterem „consultus“. Weigl, jak je zřejmé z jeho druhého odkazu, patřil jistě k nejvýznamnějším olomouckým osobnostem 15. století a měl nesporně rozhodující vliv v řadách olomouckého patriciátu za husitské revoluce.

Další otázkou je zjištění původního uložení náhrobního kamene. Nedaleká poloha „žlutého“ kostela P. Marie na Předhradí dává tušiti, že kámen pocházel z pohřebiště tohoto kostela, byl však odtud za neznámých okolností odstraněn a použit jako stavební materiál daleko dříve než byl kostel rozbořen (1839), patrně v době barokní.

Václav Burian

³⁾ OMAO, rkp. 1540, f. 218a.

⁴⁾ OMAO, rkp. 164, f. 121a.

⁵⁾ OMAO, rkp. 164, f. 36b.

⁶⁾ OMAO, rkp. 164, f. 185a.

⁷⁾ OMAO, rkp. 1540, f. 192b, 193a. — V. Nešpor, Dějiny Olomouce, s. 100.

Uschovejte, zvláštní pozvánky nebudou již rozeslány!

Seznam přednášek Vlastivědných kroužků Krajského vlastivědného musea v Olomouci v podzimním semestru 1956

Pro podzimní měsíce 1956 byly zajištěny pro vlastivědné kroužky Krajského musea tyto přednášky:

Datum	Den	Kroužek	Přednáška	Místo
4. 9.	Úterý	Geol.-min.	J. Skutil, Mineralogie pravěkého člověka	Mineralog. úst. VŠP, Komenského 10, 18 hod.
6. 9.	Čtvrť.	Arch.	Dr Věra Hochmannová - Brno - Mor. mus., O římském vojsku	VMO, Purkrabská 2, 19 hod.
7. 9.	Pátek	Hist. med.	Prof. MUDr J. Kabelík, Jed v české historii a jedovaté pomluvy Lewinovy, MUDr Vlad. Zapletal, Franciscus Emericus Opaviensis, reformátor lékařského studia na vídeňské universitě, MUDr Jos. Sajner, Fr. Novotný, poslední asistent Purkyňův, MUDr Jar. Obermajer, Morové medaile. Dokumentární výstavka z pozůstalosti Dra Kusého z Doubravice.	Knihovna oční kliniky nemocnice, 16 hod.

9. 9.	Ned.	Národop.	Exkurse do národopisné expozice na zámku v Náměšti.	Náměšť, zámek
11. 9.	Úterý	Numism.	J. Halačka - Brno, O počátcích mincovnictví v našich zemích, J. Skutil, Mince v stě. příslovích a pořekadlech.	KVM, Purkrabská 2, 19 hod.
18. 9.	Úterý	Uměl.-hist.	Dr Ivo Krsek, Staré umění v olomoucké galerii.	KVM, Purkrabská 2, 19 hod.
21. 9.	Pátek	Národop.	Dr Jar. Kanyza, Humor hanáckého člověka.	KVM, Purkrabská 2, 19 hod.
27. 9.	Čtvrť.	Anthrop.	J. Skutil, Diluviální člověk na Moravě.	Zeměpisný ústav VŠP, Komenského 10, 18 hod.
4. 10.	Čtvrť.	Arch.	Dr Vil. Hrubý - Brno, Staromoravské šperkařství.	KVM, Purkrabská 2, 19 hod.
9. 10.	Úterý	Numism.	MUDr Jar. Obermajer - Brno, Priessnitzův pomník v Jeseníku a jeho medaile.	
16. 10.	Úterý	Uměl.-hist.	Ing. J. Bečák, Olomoucká ex libris.	
26. 10.	Pátek	Národop.	Dr L. Kunz - Brno, O dnešních úkolech národopisné vědy.	
1. 11.	Čtvrť.	Arch.	Vít Dohnal, O popelnicových polích na Moravě	KVM, Purkrabská 2, 19 hod.
13. 11.	Úterý	Numism.	J. Halačka - Brno, Přemyslovské mincovnictví na Moravě.	
20. 11.	Úterý	Uměl.-hist.	R. Hrbková, Přehled vývoje evropských fajancí.	
23. 11.	Pátek	Národop.	Večer národopisných filmů.	
6. 12.	Čtvrť.	Arch.	Ing. J. Janásek, Zhodnocení celoroční činnosti kroužku.	Knihovna oční kliniky, nemocnice, 16 hod.
7. 12.	Pátek	Hist. med.	Doc. MUDr J. Šimek, Historie orthodontie, MUDr A. Roztomilý, Jeden mikrob v dějinách židovských. Zhodnocení celoroční činnosti kroužku.	
11. 12.	Úterý	Numism.	Dr Šárka Brettschneiderová, Zhodnocení celoroční činnosti kroužku.	
20. 12.	Úterý	Uměl.-hist.	Dr L. Machytka, Česká portrétní miniatura 19. stol.	
18. 12.	Čtvrť.	Anthrop.	Dr J. Schäffer, O tatuážích.	Zeměpisný ústav VŠP, Komenského 10, 18 hod.
21. 12.	Pátek	Národop.	Řed. M. Roháč, Fotodokumentace v národopise, Ing. J. Kšír, Zhodnocení celoroční činnosti kroužku.	
				KVM, Purkrabská 2, 19 hod.

Zbytky morového hřbitova u sv. Felixe a Adaukta (?) v Olomouci.

Při průkopu kanalizační rýhy na dvoře domu č. 6, třída Jiřího Wolkra, bylo dne 6. července 1956 rozrušeno několik hrobů, situovaných v tmavém jílu pod 80 cm násypem (cihly, štěrk, humus) a 20 cm žlutky se stopami písku. Lze soudit s velikou pravděpodobností, že jde o součást morového hřbitova, založeného r. 1528 se svolením ostráho-nského kardinála Tomáše jako papežského legáta¹⁾ při kostele sv. Felixe a Adaukta na tehdejší předměstí Gošiklu za Střední branou; předměstí bylo při budování tereziánské pevnosti zrušeno²⁾ a později zde vzniklo zastavení, známé podle hostince U dřevěného zvonu.

¹⁾ V. Nešpor, Průvodce po Ústředním hřbitově v Olomouci, s. 7. Dějiny města Olomouce, s. 89.

²⁾ Poloha Gošiklu je zřejmá na př. na plánu olomouckých předměstí před r. 1743 v Nešporových Dějinách Olomouce (za str. 40), nebo na plánu z doby výstavby pevnosti v Krajském vlastivědném museu (č. i. V-2148).
Václav Burián

Archeologická sbírka P. J. Nováka v Krajském museu

Moravičanský farář P. Josef Novák, člen archeologického kroužku při Krajském museu, daroval svou archeologickou sbírku, ovoce dlouholeté vlastivědné archeologické sběratelské práce z okolí svého působiště v Moravičanech, archeologickému oddělení Krajského vlastivědného musea. Sbírka obsahuje hojně nových nálezů a rozmnožuje značně moravský prehistorický katastr. Tak jsou zde na př. z Doubravice nálezy volutové a malované keramiky, nálezy z období lužického, slezského, hallštatské, latěnské, slovanské a středověké, z Moravičan nálezy volutové, eneolitické, lužické, slezsko-platěnické, germánské, slovanské, hojně středověkých, dále dosud nedatovatelné železné nálezy strusky, středověké nálezy pocházející z Palenína a j. v. Ušlechtilý příklad faráře Nováka zasluhuje veřejného poděkování. Kéž by našel hojně následovníků!

jSk.

Prof. Jos. Hrdlička zemřel

Dne 7. července 1956 zemřel tragicky profesor *Josef Hrdlička*, který si zasloužil vřelé naší vzpomínky. Jos. Hrdlička narodil se ve Vel. Týnci dne 11. II. 1883 jako syn malého zemědělce. Studoval na gymnasiu v Olomouci a přírodní vědy a filosofii na universitě v Praze. Od r. 1906, tedy po celých 50 let působil v Olomouci jako profesor přírodopisu, matematiky a fyziky na zdejší reálce. Za okupace byl vězněn od 1. IX. 1939 do 19. III. 1941 na různých místech a na konec v Buchenwaldě. Kromě školy zabýval se studiem otázek filosofických a náboženských a činností osvětovou; jeho přičiněním vznikla po I. světové válce v Olomouci lidová osvětová škola. Ve Vlasteneckém spolku musejním byl po léta revisorem účtů a uspořádal asi 500 listin musejní archivní sbírky, pořídil k nim regesta. Do češtiny přeložil knihu olomouckého rodáka Št. Zweiga „Triumf a tragika Erasma Rotterodamského“. Jako učitel byl vzorný, jako člověk dobrotivý, spravedlivý a nanejvýš ušlechtilý. Čest jeho památce!

Václav Nešpor

K tomuto stručnému smutnému nekrologu nutno připojit ještě jednu stručnější poznámku. Prof. Jos. Hrdlička publikoval v Čas. olom. musea 30, 1913, 25 nevelký článek Příspěvky k otázce stáří člověka (rok před tím zde recensoval Polívkův Klíč, 29, 1912, str. 136-7). Protože to bylo takřka současně, kdy washingtonský Aleš Hrdlička (1869—1943) publikoval v kojetínském Červinkově Pravěku svoji studii Rozpoznání diluviálního stáří lidských koster (4, 1908, 209-21), docházelo k nedorozuměním a k záměně a myslívalo se, že i olomoucká noticka pochází od washingtonského Hrdličky, který jinak kromě pozdější studie Problém neandertalského člověka (Anthropologie, 9, 1931, 194-97), česky o tomto tématě nepublikoval. Jos. Hrdlička se však obrátil jednou na Aleše Hrdličku do Washingtonu a tento největší americký antropolog mu velice laskavě odpověděl. Tuším, že syn Josefa Hrdličky se jmenuje také Aleš Hrdlička, podle našeho světoznámého krajana.